

ASPECTE ALE ORGANIZĂRII ADMINISTRAȚIEI ROMÂNEȘTI DIN ANII 1848—1849 ÎN TRANSILVANIA

Revoluția de la 1848—1849 oferă burgheziei române prilejul de a revendica unele drepturi de a căror obținere se lega realizarea unor deziderate vechi, în jurul cărora s-a polarizat lupta sa de-a lungul unei întinse perioade de timp, pentru drepturi politice și economice.

Dintre revendicările majore ale burgheziei române se detașează dreptul românilor de a ocupa funcțiuni în administrația țării, alături de celelalte naționalități transilvane. Burghezia română reia în condiții deosebite argumente ale Școlii Ardelene, ale *Supplexului*, ca: superioritatea numerică a românilor față de celelalte naționalități, vechimea românilor pe pământul Transilvaniei etc., aducându-le în sprijinul cererilor formulate în cursul revoluției.

Vom încerca să punem în lumină, pe baza materialelor documentare edite și inedite, câteva aspecte referitoare la începutul organizării întregii Transilvanii ca țară românească de către burghezia română, încercare care în esența ei conține însăși ideea de stat național la românii transilvăneni.

Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, manifestare de mare amploare a poporului român din Transilvania, înscrie, sintetizând ideile principalelor manifeste din primăvara revoluției, în primul punct al programului său dreptul națiunii române de a-și avea dregătorii săi în toate ramurile administrative¹. Comitetul permanent român, constituit din reprezentanții cei mai înaintați ai burgheziei, își asumă conducerea luptei pentru drepturi politice și economice.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor n-a permis punerea în aplicare a primului punct din cererile românilor. Represiunea la care sînt supuși conducătorii revoluției române și arestarea unor membri ai Comitetului permanent vor împiedeca pentru un moment mersul evenimentelor, fără a opri însă calea ascendentă a revoluției românești.

În condițiile ascuțirii contradicțiilor dintre conducerea revoluției maghiare și a celei române, determinată de respingerea principalelor revendicări înscrise în programul de la Blaj și a votării de către dietă a „Uniunii”, are loc cea de a treia Adunare de la Blaj, din 3/15 septembrie — 13/25 septembrie 1848, care postulează din nou cereri apropiate de cele formulate la Blaj în 3/15 mai. În fața refuzului unei înțelegeri pe baza acceptării programului de la Blaj, a presiunilor exercitate asupra păturilor largi românești de la sate și orașe, a execuțiilor militare, revoluționarii români se văd siliți să colaboreze cu austrieicii, socotind că împăratul va da drepturi politice și economice românilor și că Transilvania se va putea astfel transforma într-o țară cu administrație românească, țară în care trebuia să fie rezolvată și problema țărănească. Scurt timp după adunare, conducătorii burgheziei române decid înființarea unui comitet de șase membri care să ia frânele revoluției în mâinile sale.

Comitetul român, încă nerecunoscut de General-Commando, adresează acestuia o petiție la 3 octombrie 1848, încunștinându-l de ridicarea armată a poporului român și împărțirea lui în 15 prefecturi pe baza principiului teritorial. Fiecare

¹G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe ultimii 200 de ani*, Sibiu, 1891, II, p. 120.

prefectură se obliga să întrețină cu provizii și armament o legiune. Sistemul clasic roman de organizare administrativă și militară, adoptat în Transilvania, constituie o aluzie la originea latină a poporului român, la vechimea lui pe pământul Transilvaniei. Inspiratorul sistemului de organizare, după model roman, se pare că a fost Simion Bărnuțiu².

Prima prefectură se organizează la 18/30 septembrie 1848, în împrejurimile Blajului, de către Axente Sever, fără știrea generalului Puchner. Este o inițiativă proprie care reflectă starea de spirit, importanța acordată aplicării programului revoluționar, tendințele de autonomizare ale revoluției române.

În fața faptului împlinit, presat de succesele revoluției maghiare, generalul Puchner va recunoaște Comitetul național în forma unui Comitet de pacificațiune și va accepta formarea celor 15 prefecturi cu legiunile respective, fără a le sprijini efectiv. Pentru austrieci, pentru comanda lor militară, o înarmare a românilor nu era de dorit. În extremis, constrinși de evenimentele defavorabile militare, ei acceptă propunerile românilor cu scopul de a-i folosi, pe de o parte, și de a tempera zelul revoluționar al comandanților români pe de altă parte.

Având de acum o recunoaștere oficială, Comitetul național român, cu rolul hărăzit de austrieci de a fi un Comitet de pacificațiune, depășește curind atribuțiunile fixate, organizând și conducând prefecturile. El primește, în noile împrejurări, o importanță crescîndă. „Locuitorii țărani, care nu știau ce este „comitetu“, curînd îl baptizară după ideea lor „gubern românesc“ și nu trecu o săptămînă la mijloc pînă cînd oamenii începură să alege din toate părțile la „domnii lor“, la domnii de români, la guvernii românesc, cu rugămînți ca acesta să le facă dreptate“³. Starea de spirit existentă, influența dobîndită în scurt timp de comitet, prezintă o mare importanță, deoarece „instrucțiunile adresate prefectilor, prin care erau investiți cu puteri civile, vor fi respectate de popor.

N. Bălcescu, aflat spre sfîrșitul anului 1848, în 22 noiembrie, la Sibiu arăta că: „românii d-aci au început a organiza districtele românești puînd funcționari români și introducînd limba română în actele publice“⁴. Cu acest prilej, democratul revoluționar, atent la viitorul națiunii române și năzuind la ideea de unitate națională⁵, socotea că românii trebuie „să adune o adunanță de deputați români, atît din Transilvania cît și din celelalte părți române din Ungaria, ca să caute a se organiza cerînd la împăratul ca naționalitatea română să fie unită supt aceeași administrație română“⁶. În 28 decembrie 1848, într-o scrisoare către Ion Ghica, el revine asupra problemei, arătînd că a sfătuit comitetul să scape de sub influența lui General Commando și să „convoce o adunare națională, care să înceapă a organiza Transilvania ca o țară românească și o declară astfel“⁷. În aceeași scrisoare, în continuare, Bălcescu arăta: „am povățuit pe românii din Banat ca să trimită deputați l-acele Adunări și împreună să ceară ca românimea toată cîtă se află în imperiul austriac să formeze un corp, avînd aceeași organizație și aceeași administrație. Lucrul nu e sfîrșit și numai într-aceste locuri“⁸. Organizarea Transilvaniei ca țară românească, în concepția lui Bălcescu, însemna un pas înainte spre unirea cu Țara Românească „dar oricum, crez că acum soarta românimei va fi mult îmbunătățită și că Transilvania și Banatul, dezmădulate de Ungaria, s-a apropiat mult de unirea cu noi“⁹.

Pășind pe această cale a organizării Transilvaniei ca țară românească, Comitetul va trece la așezarea noilor organe administrative. Din materialul documentar existent pot fi fixate de la început cîteva puncte de reper, menite să ajute la înțelegerea problemei.

² N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, București, 1915, II, p. 302.

³ C. Bariț, *op. cit.*, p. 314.

⁴ N. Bălcescu, *Opere*, IV, *Correspondență*, București, 1964, p. 116.

⁵ Interpretarea problemei în volumul II *Din Istoria Transilvaniei*, p. 98, trebuie revizuită în lumina textelor scrisorilor lui Bălcescu din ediția Zane, vol. IV, *Correspondență*, p. 116–123.

⁶ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 116.

⁷ *Ibid.*, p. 118.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*, p. 119

În cadrul prefecturilor, diferite organe civile vor exista paralel cu cele militare. În împrejurările revoluției, atribuțiunile se amestecau, se suprapuneau creînd confuzii și uneori nemulțumiri. De aceea Comitetul va trebui să intervină pentru îndreptarea lucrurilor. Bunăoară, amestecul centurionilor — organ militar — în treburile juzilor și juraților din sate va fi reprobabil de Comitet. „Aflînd Comitetul că centurionii se mestecă în lucrurile civile care se țin de judecii și jurații comunităților, de unde apoi urmează confuziunea în administrație, domnia ta să faci cunoscut centurionilor, să nu se amestece în trebile judelei și ale juraților”¹⁰.

Investit cu puteri depline în administrarea Transilvaniei, deși ținut sub atentă observație de austrieci, în toamna anului 1848 Comitetul român trecu, de fapt, la organizare. În fruntea prefecturilor se găsea un prefect numit de Comitet și confirmat de General-Commando, cu atribuțiuni militare și administrative. La rîndul său, prefectul numea viceprefectul, își alegea tribunii și vicetribunii. Sînt numiți prefecti revoluționarii cei mai devotați cauzei, ca: Avram Iancu, Axente Sever, Ion Buteanu, Constantin Roman, Petre Dobra etc.

Organizarea are un aspect unitar, mai ales în prefecturile din apropierea Sibiuului, cele din nord, datorită depărtării, încep să se autonomizeze, prefectii luînd măsuri cu de la sine putere. „Cîțiva tribuni și prefecti începură a lucra de capul lor”¹¹.

Înlăturarea vechii administrații s-a făcut pe cale revoluționară, organizarea feudală în comitate se prăbușește, fiind înlocuită cu o administrație nouă, aleasă. Noua organizare nu ține seamă de comitatele maghiare sau scaunele săsești, de districtele naționale. Prefectura Sebeșului cuprindea fostul scaun al Sebeșului, al Orăștiei, al Miercurii, sate din comitatul Hunedoarei, din Alba Inferioară. Consecvenți în respectarea principiilor burghezo-democratice înscrise în programul din 3/15 mai 1848, conducătorii revoluției române preconizează alegerea aparatului administrativ pe baza „sufragiului universal”. Neaplicarea lui în toate prefecturile se datorește încadrării locuitorilor în „lagărele” militare, recurgîndu-se astfel la sistemul reprezentării comunelor. În dispozițiile date de Comitetul național locuitorii satelor indiferent de religie sau limbă, sub conducerea preoților trebuiau să se constituie în adunări, care să desemneze pe cei 12 locuitori reprezentanți ai satului ce urmau să aleagă pe funcționarii superiori ai prefecturii. „Comitetul este de părere că s-ar putea săvîrși actul acesta și aici, precum s-a făcut și în Blaj adică: din fiecare comunitate fiecare preot de oricare națiune să vie la alegere însoțit de cîte 12 din parohienii săi”¹². Preoții erau obligați să vină la alegeri cu consemnarea tuturor locuitorilor din parohiile lor existînd astfel posibilitatea înlăturării abuzurilor în alegerea celor 12 reprezentanți desemnați ca la rîndul lor să aleagă organele administrative.

În unele prefecturi organizarea diferă chiar prin organele care sînt alese. În prefectura Mediașului, bunăoară, urmau să fie aleși viceadministratori, notari, vice-notari, percepători, asesori, inspectori, care să suplinească rolul solgăbirăilor.

Principiul reprezentării proporționale a naționalităților conlocuitoare este respectat, fiecare dintre ele alegîndu-și administrator. În prefectura Mediașului, din partea românilor, era ales Ștefan Moldovan, din a sașilor Ștefan Ludwig Roth, iar din partea maghiarilor Déesfalvi Pataki János. Funcționarii erau aleși în locul celor vechi, nu numai în locurile vacante existente.

Alegerile sînt pregătite încă dinainte, prin presă. G. Bariț scrie în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” numărul 46 din 15 noiembrie 1848 articolul „Socotința asupra alegerilor noastre de oficiali politici și administrativi”, în care sublinia că cel mai bun și sigur criteriu al maturității unui popor este, „dacă același e în stare a se governa și administra pe sineși prin ai săi bărbați fără epitropie și de-a dreptul fără conducerea vreunei alte puteri străine”¹³. Noile organe alese trebuiau să fie cumpătate, alcătuite din oameni „procopsiți întru toate trebuințioasele științe, politici pătrunzători și ageri la orice curse s-ar ivi”¹⁴.

¹⁰ *Transilvania*, IX (1876), nr. 9, p. 107.

¹¹ *Ibid.*, nr. 10, p. 118.

¹² *Ibid.*, nr. 7, p. 80.

¹³ *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, XI (1848), nr. 46, p. 363.

¹⁴ *Ibid.*

Consecvent principiilor democrat-burgheze, G. Bariț dă o soluție progresistă în privința respectării proporționalității naționalităților transilvănene propunând:

1. Cele trei naționalități să se administreze împreună alegându-se oficiali după proporția locuitorilor de națiuni asuprite,

2. Fiștecare națiune să-și aibă distincta sa administrațiune,

3. Sau să se aleagă toți la un loc, fără măcar a întreba de ce nație este. Poporul român trebuie să păstreze și să respecte următoarele postulate:

1. garantizarea naționalității și a limbii

2. înlesnirea administrațiunii unită cu împuținarea speselor

3. ferirea și apărarea de orice contacturi naționale stricicioase binelui întregii patrii dacă acelaș ar mai întreține și pe viitor ura și nesuferirea între noi ca pînă acuma.

Noua administrație românească avea să întâmpine mari greutăți și dușmăni, dar alegerea celor mai buni patrioți, credincioși acestor principii, vor duce la înlăturarea lor.

În 12 noiembrie 1848 au loc alegeri în districtul Făgărașului la care participă din partea Comitetului A. Tr. Laurian și I. Bran. Poporul adunat pentru alegeri a fost întrebat de președintele comitetului de votare dacă vor să voteze individual sau prin aclamații, la care poporul primi modul din urmă, însă cu condiția ca oricine ar pofti un alt nume să-și descopere neînvoirea sa fără nici o sfială¹⁵. Poporul ceru ștergerea funcției de solgabiro „rușinatoare de omenime“¹⁶, cele 6 posturi fiind șterse cu totul.

În prefectura Blajului alegerile sînt conduse de către T. Cipariu și S. Bărnuițu, delegați de Comitet. În prefectura Blajului sînt chemați din fiecare sat cîte 12 bărbați cu preoții lor alegători, deoarece marea majoritate a populației se află în lagărele militare.

Pentru ca alegerile să decurgă în bune condiții, se întocmesc liste de alegători după șematisme și potrivite cu relatările preoților de diferite confesiuni, cu scopul „să se poată cunoaște proporțiunea în care au să fie aleși deregătorii din fiecare naționalitate“¹⁷.

Alegerea se făcu în ordine, participînd alături de țărani români și 7.000 de țărani maghiari care-și aleg reprezentanți ai lor.

În Cetatea de Baltă alegerile decurg deosebit de celelalte prefecturi. Corespondentul „Gazetei“ dezvăluie un fapt interesant pe care-l înserează în primele rînduri ale relatării sale. După ce se arată principiul după care urmau să aibă loc alegerile, și anume „să se propună din toate trei naționalitățile oficiali după proporțiune“¹⁸, țărani maghiari prezenți la alegeri strigară: „Ne rugăm să nu ne puneți tisturi de unguri, că destul ne-au supt și ne-au tirănit“¹⁹. Totuși consecvenți în respectarea principiului enunțat inițial din 13 funcționari sînt aleși 4 funcționari maghiari: Lupul Elekes — asesor, K. Pataky — perceptor, Ladislau Györke — comisar și Ștefan Györfi — fiscal. Mai sînt aleși un sas și un sîrb între funcționari.

În unele prefecturi, mai ales în cele din jurul Sibiului, distincția dintre organele civile și cele militare este evidentă, spre deosebire de cele din nord, unde organele militare au în competența lor și atribuții administrative. Organizarea administrativă coboară pînă la cele mai mici unități teritoriale, satele.

Asupra organizării lor trebuie remarcat un lucru deosebit: se pare că unele atribuții ale vechii obști sătești, menținute prin tradiție, sau existente încă, sînt reînviolate, în condiții noi însă diferite de cele feudale. Organele comunale se aleg într-un mod asemănător cu cele de nivel ierarhic superior. Satul întreg își alegea organele prin votul universal, cei aleși urmînd să jure. „S-au denumit notar parohul locului susnumit prin aclamație“²⁰.

În fruntea satului se afla un jude, birău, ajutat de un subjude, sfatul bătrînilor, un notar, întărit sub jurămînt, stabilindu-se totodată responsabilitatea colectivă

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Gazeta Transilvaniei*, XI (1848), nr. 90 din 4/16 nov.

¹⁷ *Ibid.*, nr. 94, din 18 nov.

¹⁸ *Ibid.*, nr. 101 din 13 dec.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Transilvania*, IX (1876), nr. 10, p. 116.

pentru „orice jefuire sau prevaricațiune”²¹ întâmplată pe teritoriul satului. Cu ocazia furtului săvârșit în casa lui Gavril Dorgo, notarul Alexandru Graur din comuna Cosma scrie lui Constantin Roman: „Birăul de loc și căpitanul pe pomenita birăiță hoața a arestat și prin paza lui Pasca Iosif, înaintează comisiei”²². Organele sătești judecau prin sfatul bătrînilor furturile săvârșite, rezolvau pricinile mărunte, ivite în viața satelor. Din obligațiile de ordin economic se desprinde atribuția de strîngere a contribuțiilor, fiecare sat fiind obligat să-și aibă „lada de bani” administrată de conducerea satului pentru satisfacerea nevoilor interne. În prefectura Mediasului, românii nu mai plăteau dare inspectorului săsesc, ci organelor românești.

Inițial, căpitanul și vicecăpitanul care răspundeau de unitățile militare ce luau ființă pe teritoriul unui sat, erau datori să strîngă aceste dări în schimbul eliberării unei adevărinite. O întreagă scară ierarhică străbăteau banii pînă a ajunge la comitet — însoțiți de adevărinite și diferite chitanțe.

Problemele mai importante ce nu-și găseau rezolvarea în cadrul satului urmau să fie înaintate organelor imediat superioare. Pe scara ierarhică se situează tribunatul, de preferință constituit din 10 sate, avînd în frunte un tribun și un vicetribun, care se ocupă, pe lângă problemele militare, și cu cele civile: „fiecare tribun e totodată și tribun al poporului. Obligați fiind ca să învețe pe oameni despre lucrurile politice, însă să nu decidă, ci să păzească modestia, să trateze cu oamenii cît se poate mai delicat, să-și susțină autoritatea”²³.

Printre atribuțiunile tribunilor, conform instrucțiunilor primite din partea Comitetului, se numărau:

1. Pedepsirea neascultătorilor după măsura faptelor lor.

2. Trimiterea la prefectură a „reacționarilor”.

3. Nu numai în trebile armării, ci și în cele politice să îndestuleze poporul²⁴.

Numirile de tribuni se făceau de către prefect, fiind apoi confirmați de către Comitetul de la Sibiu. Cînd operațiunile militare depășeau teritoriul tribunatului, problemele administrative erau purtate în continuare de către vicetribuni. În scrisoarea adresată episcopului Andrei Șaguna de către baronul Vay referitor la executarea prefectului Alexandru Bătrîneanu și a tribunului Vasile Simonis, se remarcă faptul că „au fost și cazuri din acelea că tribunii s-au numit în mod fățiș prim-pretori și în plasa prim-pretorilor legali distribuiau ordine contrare”²⁵.

La îndeplinirea obligațiilor tribunii întîmpină felurite greutăți provocate de autoritățile militare austriece, care nu țîn seama de organele administrative românești.

În prefectura a XII-a, care cuprindea teritoriul dintre Mureș și Someș, sînt numiți cu atribuțiuni pur administrative și comisari civili. Constantin Roman, prefectul acestei legiuni, propune Comitetului de la Sibiu pe Gavril Dorgo, Ioan Pop, Teodor Pop, Mihail Orbonași și Ioan Bardoși, în funcția de comisar civil, dîndu-le cîte un district spre administrare²⁶.

Prefectul aflat în fruntea legiunilor și prefecturilor pe care le organizează se subordona direct Comitetului de la Sibiu. Prefecții trebuiau recunoscuți de către General-Commando și erau numiți prin ordine ale Comitetului permanent. În prefectură aveau puteri mari, autoritatea fiindu-le în unele cazuri știrbită de trupele austriece care le provocau greutăți în exercitarea funcțiunii lor. Într-o scrisoare trimisă Comitetului, Constantin Roman arăta că: „organele militărești îngreunează munca tribunilor și organelor prefecturii”²⁷. Astfel ei permiteau, peste capul autorităților românești, ca marii proprietari să-și ducă produsele la orașe, alungau pe unii tribuni care se împotriveau măsurilor luate de aceștia, de ex. tribunii Pop

²¹ *Ibid.*

²² S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—49*, Sibiu, 1944 II, p. 3, 7.

²³ *Ibid.*, p. 424.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Șt. Pascu, *Alexandru Chioreanu alias Bătrîneanu și rolul său în revoluția românilor ardeleni din anul 1848*, Sibiu, 1939, p. 76.

²⁶ *Protocolul legiunii a XII-a*. Arhiva istorică a Bibliotecii Filialei Academiei R. S. România Cluj, fond Miko-Rhétel, cutia nr. 18.

²⁷ *Ibid.*

Alexandru și Costea Filon²⁸. Se creează confuzii în mijlocul poporului, care deseori se afla în situația de a nu ști de cine să asculte.

Prefectul avea puteri depline politice, juridice și militare în prefectura respectivă. Activitatea onora dintre prefecți în domeniul administrativ este mai redusă, dat fiind faptul că vor fi nevoiți să participe la campaniile militare, treburile administrative rămânând pe seama viceprefectului. Unii prefecți însă preferă să se ocupe cu probleme administrative în dauna celor militare. Constantin Roman lasă treburile militare pe seama locotenentului Bozga. „Cînd garda națională este în mișcare, viceprefecții, vicetribunii, vicecenturionii și vicedecurionii vor rămîne acasă, ca să îngrijească de trebile administrative, juridice și economice”²⁹.

Pentru toate nevoile, populația se adresa prefecților, care prin ordinele date tribunilor sau comunităților căutau satisfacerea plîngerilor lor. Astfel, hotărnicii de sate, certuri pentru păduri, probleme legate de moștenire își găsesc rezolvarea în dispozițiile lor.

Prefecții intervin în raporturile dintre țărani și stăpînii de pămînt. Satul Fiscut (r. Reghin) înaintează o plîngere împotriva proprietarei Pheipher Carolina și a administratorului ei Simon György. Constantin Roman, în rezoluția dată, cere „doamnei jecuitoare a arăta drept cu ce putere s-a legat sa-i asupra. Totodată se îndatorește doamna pe deregătorul său Simon György a-l aduce înainte de înfățișare pentru fărădelegile lui”³⁰.

D. Moldovan într-o circulară adresată românilor din prefectura sa dă dispoziții în legătură cu diverse probleme referitoare mai ales la raporturile agrare: „Pentru pămînturile, care cu înșelăciune s-au rupt din hotarul comunităților, administrația va lucra, ca acelea în grab să se deie înapoi la comunități³¹. Cerealele de la curțile nobiliare urmau să fie — conform dispozițiilor sale — puse sub pază, „pentru ca din acelea să se ajutoreze rămășițele căzuților și raniților pentru patrie”³². În aceeași circulară D. Moldovan scria despre noua administrație românească: „Poarta administrației stă pururea deschisă pentru toți asuprași, și ea-și cunoaște de cea mai sfîntă datorință, de a fi cu dreptate”³³, îndemnînd poporul să vină cu încredere la noii funcționari, iar nerezolvarea imediată a cererilor lor să nu-i dezarmeze pentru că cu încetul toate plîngerile lor își vor găsi rezolvarea. „Fii încredințați că deși nu numai decît deoarece puterea omului e restrînsă prin formă și timp, dar pe încet vă va ajuta sigur și așa cît nici o înfruntare nu va rușina starea drepturilor recîștigată”³⁴.

Constantin Roman, fost comisar de propagandă în revoluția din 1848 din Țara Românească, colaborator apreciat al lui Bălcescu, încearcă să dea viață unor învățăminte culese de el în experiența dobîndită acolo. Organiză chiar un început de propagandă prin obligarea comunităților de a se abona la „Gazeta Transilvaniei”; „fiecare sat, cel mai mare singur, cele mai mici două trei să poarte „Gazeta”, care să se poată primi de la 11 ianuarie 1849”³⁵. În același sens Constantin Roman îi scria lui G. Barițiu: „Precum am dori să vedem că ar fi de lipsă pentru luminarea preoților și poporului a se purta Gazeta cu Foaia împreună în tot satul”³⁶. Fiecare vicetribun era obligat „să poarte Gazeta în fieștecare comunitate”³⁷. Intenționa același prefect ca în prefectura sa, în castelele părăsite ale nobililor, să organizeze școli pentru copiii țăranilor, însă Comitetul nu aprobă. „Pentru confiscarea castelelor domnești, spre a servi de școală, nu e timpul”³⁸.

Pe lîngă aceste probleme legate de organizarea administrativă, prefecții se ocupă și cu diverse treburi economice. Lipsa sării în prefectura a XII-a este rezolvată

²⁸ Ibid.

²⁹ S. Dragomir, *op. cit.*, p. 423.

³⁰ Protocolul legiunii a XII-a.

³¹ *Gazeta Transilvaniei*, XI (1848), nr. 106 din 20 dec.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Protocolul legiunii a XII-a.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Șt. Manciușea, *Scrisori și acte privilegiate la mișcarea revoluționară a Românilor din Ardeal și Ungaria în 1848-49. (Din arhiva lui Ladislau Csányi)*, în *AIIN*, Cluj, IV (1926-27), p. 273.

de Constantin Roman prin acordarea dreptului comunităților de a-și procura sarea din salinele de la Jabenita. Activitatea — mai ales pe tărîm social — a noii administrații demonstrează parțial caracterul social al revoluției din anul 1848—1849. Numeroase ordine ale comandai imperiale se adresau Comitetului de la Sibiu, obligîndu-l să atragă atenția unor organe românești care nu iau măsuri împotriva celor „ce prădează pădurile alodiale, a foștilor domni proprietari, să jăfuiască bunurile și averile lor, și la mai multe persoane li s-ar amenința primejdiile în averi și viață”³⁹.

În lucrarea de față am cuprins doar unele aspecte ale organizării administrative, insistînd mai mult asupra atribuțiilor ce revin diferitelor organisme apărute în Transilvania toamnei 1848. Concluzia firească constă în apariția unui model de organizare superior bazat pe respectarea principiului proporționalității naționale. Administrația nou creată, apropiată de popor, nu a reușit să viețuiască timp îndelungat, atît datorită obstrucției austriece, cît și datorită înaintării armatelor comandate de generalul Bem, rămînînd numai în Munții Apuseni organizați ca țară românească.

Administrația românească instituită de Comitet este importantă prin faptul că a constituit o încercare de a organiza teritoriul Transilvaniei potrivit năzuințelor poporului român. Ceea ce înscrisesse generația *Supplex*ului în programul său politic, a fost reluat și aplicat în timpul anului revoluționar, pe baza ideilor frămîntate încă din primăvară, și încheșat într-o formă programatică la 3/15 mai. Evident că în aplicarea practică se evidențiază inițiative ce depășesc cadrul fixat de austrieci, mai cu seamă acolo unde activitatea personală a conducătorilor se ridică la nivelul unei gîndiri ca a lui Constantin Roman, apropiat de Nicolae Bălcescu.

LIVIU MAIOR

ASPECTS DE L'ORGANISATION DE L'ADMINISTRATION ROUMAINE DE 1848—1849 EN TRANSYLVANIE

(Résumé)

En continuant la lutte commencée au XVIII-ème siècle pour des droits nationaux et politiques, à l'occasion de la révolution de 1848—1849, la bourgeoisie roumaine inscrit dans les principaux manifestes et programmes révolutionnaires le droit des Roumains de fonctionner dans l'administration du pays. Les arguments apportés à l'appui de leurs revendications sont identiques à ceux formulés par les coryphées de l'Ecole transylvaine, par la génération du „Supplex“, à savoir la supériorité numérique des Roumains par rapport aux autres nationalités, l'ancienneté des Roumains en Transylvanie, etc.

Synthèse des principaux manifestes du printemps de la révolution, la Grande Assemblée Nationale de Blaj de 3/15 mai 1848 inscrit au premier point de son programme le droit de la nation roumaine d'avoir ses dignitaires dans toutes les branches administratives. Le développement ultérieur des événements ne permet pas la mise en application du premier point des revendications. L'intensification des contradictions entre la direction de la révolution hongroise et roumaine, causée par le refus des principaux droits du peuple roumain, détermine la fixation dans le cadre de la troisième Assemblée de Blaj de certaines demandes semblables à celles de 3/15 mai 1848.

³⁹ *Transilvania*, XI (1876), nr. 7, p. 79.

L'apparition du Comité National Roumain, la fondation de la première préfecture en septembre 1848 aux environs de Blaj, sans le renseignement des Autrichiens, font preuve des tendances d'autonomie de la révolution roumaine.

On fait l'écartement du vieux système administratif par voie révolutionnaire, en choisissant, proportionnellement aux nations cohabitantes, de nouveaux organismes destinés à satisfaire les revendications du peuple roumain.

Les attributions civiles se joignaient aux attributions militaires dans la plupart des cas, mais en faisant de claires distinctions.

Les organismes roumains vont développer difficilement leur activité, étant empêchés dans l'exercice de leurs fonctions par les Autrichiens, qui voyaient dans le peuple roumain un ennemi dangereux. La nouvelle administration instituée par les Roumains présente une grande importance parce qu'elle a constitué une tentative d'organiser la Transylvanie comme un pays roumain conformément à ses aspirations depuis des siècles.